

Motion till riksdagen

1988/89:N276

av Lars Ahlmark (m)

Kronoandelen och den enskildes rätt enligt gruvlagen

Enligt nu gällande gruvlag har kronan rätt att gå in i gruvföretag och taga hälftenandel. Denna rätt kan kronan i och för sig helt eller delvis efterge, mot vederlag eller gratis. Den myndighet som har detta kronoandelsprivilegium om hand är nämnden för statens gruvegendom.

Kronoandelen är något som kommit till i ganska modern tid. Dessförinnan var det så, att markägaren hade en motsvarande rätt i inmutningar, dock begränsad till tio procent. När kronoandelen tillkom, förlorade markägarna denna rätt och har sedan dess fått nöja sig med en ersättning för intrång, som i regel på grund av bevissvårigheter blivit blygsam.

Den känslomässiga bakgrunden till att kronoandelen tillkom torde ha varit en egentligen ganska primitiv föreställning, att gruvdrift innebar att man så att säga skottade upp fäderneslandet eller bitar därav och skickade dem till utlandet. Med någon eftertanke inser man att det inte förhåller sig på det sättet, utan att omsättningen vid gruvdrift, liksom vid all annan industriell verksamhet, motsvaras av kostnader för löner och kapital, samt en vinst som inte i något avseende skiljer sig från annan vinst av industriellt företagande.

Kostnaden för ett gruvföretag kan rimligen uppdelas i prospekteringskostnader fram till dess något hittats som måste undersökas, vilket förutsätter inmutning, kostnaden för undersökningsarbete, dvs. borrhning och liknande för att se om fyndigheten är brytvärd, och kostnaden efter det brytningsrätt förvärvats genom utmålsförrättning. Statens anspråk på hälftenandel göres emellertid inte gällande förrän vid utmålsförrättningen, varvid staten helt slipper delta i de kostnader som ligger före utmålsförrättningen, med undantag av utlägg för ersättning till markägaren.

Det är därför inte oförståeligt att enskilda är föga intresserade av att leta malm i Sverige. Att svensk gruvdrifts kraftiga nedgång på senare år har ett samband med dessa förhållanden är heller ingen hypotes som kan lätteligen avfärdas. – Denna nedgång har visserligen inte inträffat omedelbart efter det kronoandelen infördes, men verkan därav var med nödvändighet långsiktig lika långsiktig som långsiktigheten av gruvdrift över huvud taget. Det torde inte heller ha varit någon tillfällighet att man i Bergslagen bröt malm i gamla gruvor i det längsta i stället för att ta upp några nya, eller tog upp gamla gruvor, ograverade av kronoandel.

Med ett sådant statsprivilegium som kronoandelsinstitutet borde ju staten också tjäna pengar, vilket rimligen var tanken då det infördes. Vinsten är emellertid obetydlig, och statens befattning med gruvväsendet är i dag en förlustverksamhet. Ur statsfinansiell synpunkt är alltså kronoandelen något

som man kan ha och mista, något som såvitt man nu kan se bara kostar statsverket pengar.

Eftersom staten ju oftast inte går in i gruvföretaget utan byter bort sin rätt mot en avgift, så uppstår det en förhandlingssituation, med en oundviklig rättsosäkerhet för den enskilde motparten. En dylik osäkerhet är också något som är ägnat att avhålla riskkapital från att engagera sig i den redan av naturen så osäkra malmprospekteringsbranschen. Kostnaden för staten medför alltså inte någon motsvarande enskild vinst utan motsvarar bara en förhandlings- och byråkratikostnad hos de enskilda.

Den invändningen är möjlig, att kronoandelen ger staten ett inflytande över en verksamhet som behöver övervakas eftersom den kan vara miljöfarlig. Emellertid gäller detta en stor andel av all industriell verksamhet, och att behålla systemet med kronoandel är därför inte något bra sätt att övervaka miljöfarlig verksamhet. Tvärtom medför en hälftenandel för staten i en gruva sannolikt snarast en försvagning av det allmännas intresse av att ta till hårdhandskarna mot miljöförstöring, med hänsyn till det stora ekonomiska intresset och kanske också sysselsättningsintresset.

Alla rationella skäl talar därför för att statens rätt till kronoandel bör upphöra. En dylik reform är enkel att genomföra. Väsentligen behöver man bara upphäva i gruvlagen (1974:342) dess I kap. 7 § och 5 kap. i dess helhet. En eller annan följdändring kan eventuellt behövas.

Samtidigt är det uppenbart att markägarens rätt att ingå med tio procent ökade dennes intresse av att brytvärda malmförekomster på ägorna upptäcktes. Då ägaren mer än någon annan torde känna sina marker kan detta ibland vara av betydelse för en framgångsrik prospektering. Markägarens rätt att ingå med tio procent i gruvföretaget bör därför återinföras.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av gruvlagen i enlighet med vad som i motionen anförts.

Stockholm den 23 januari 1989

Lars Ahlmark (m)